
VISUOMENINIŲ TEISĖJŲ (TEISMŲ TARĖJŲ) DALYVAVIMAS TAIKANT DRAUSMINES NUOBAUDAS TEISĖJAMS: LENKIJOS ATVEJIS

Simona Dementavičienė

Mykolas Romeris universiteto Teisės mokyklos

Viešosios teisės institutas

El. paštas: sidementaviciene@stud.mruni.eu

Pateikta 2021 m. spalio 1 d., parengta spaudai 2021 m. gruodžio 27 d.

DOI: 10.13165/JUR-21-28-2-02

Santrauka. Lenkijos Respublika nuo 2015 m. patiria rimtus išbandymus, susijusius su demokratinės teisinės valstybės konstitucine santvarka, kuri yra grindžiama valdžių padalijimo ir jų pusiausvyros principu. Visuotiniuose rinkimuose išrinkta aukščiausia tautos atstovaujamoji institucija – parlamentas – priėmė teisės aktų pakeitimus, kurie turėjo reikšmingos įtakos vienam iš trijų valdžių padalijimo principo elementui – valdžių atskyrimui ir savarankiškumui. Nepaisant tarptautinių organizacijų pagalbos, pokyčių procesas, susijęs su Lenkijos Respublikos teismų nepriklausomumu, nesustojo. Straipsnyje analizuojama Lenkijos Aukščiausiojo Teismo drausmės bylų kolegijos sudarymo tvarka ir įgaliojimai, dėl kurių kilo vienas iš pagrindinių ginčų tarp Lenkijos ir Europos Sąjungos institucijų, įtraukęs Europos Komisiją ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismą. Apžvelgiamas tarptautinis pasipriešinimas nedemokratiniam procesams, susijusiems su drausminės atsakomybės teisėjams taikymu, taip pat analizuojama ir praktinė drausmės bylų kolegijos veikla, į kurios sudėtį buvo įtraukti parlamento išrinkti visuomeniniai teisėjai (teismų tarėjai).

Reikšminiai žodžiai: Lenkijos Aukščiausiojo Teismo drausmės bylų kolegija, drausminė atsakomybė, teisėjai, visuomeniniai teisėjai (teismų tarėjai), teismų nepriklausomumas, Europos Komisija, Europos Sąjungos Teisingumo Teismas.

Įvadas

Lenkijos Respublika yra viena iš valstybių, priklausančių Europos Sąjungai, grindžiamų bendromis vertybėmis, tokiomis kaip pagrindinės teisės, demokratija ir teisinė valstybė. Demokratija, be kita ko, negali klestėti be nepriklausomų teismų, užtikrinančių pagrindinių teisių ir piliečių laisvių apsaugą. Lenkijos Respublikos Konstitucijoje yra įtvirtintas konstitucinis teisinės valstybės principas, suponuojantis valstybei vieną iš pareigų – sukurti veiksmingą ir skaidrią teismų sistemą, užtikrinančią žmogaus teises ir laisves. Vienas iš būdų, kaip galima užtikrinti šio pamatinio teisinės valstybės principo įgyvendinimą, – į teisingumo vykdymą įtraukti visuomeninius teisėjus (teismų tarėjus)¹, to, beje, šiuo metu siekia ir Lietuvos Respublika. Todėl tikslinga išanalizuoti teisinį reguliavimą Lenkijoje, susijusį su šiais asmenimis ir įvertinti, kokių iššūkių gali kelti tokių asmenų dalyvavimas vykdant teisingumą.

Šiuo metu galiojanti 1997 m. Lenkijos Respublikos Konstitucijos 182 straipsnio nuostata įtvirtina, kad „piliečių dalyvavimą vykdant teisingumą nustato įstatymas“. Taigi, Lenkijos Respublikoje piliečių dalyvavimas vykdant teisingumą yra konstitucinis principas. Be to, Lenkijos Respublikos Konstitucijos 45 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, kad „kiekvienas turi teisę, jog jo byla būtų nedelsiant ir teisingai išnagrinėta <...> nepriklausomame teisme“. Vadinasi, teismų nepriklausomumas Lenkijoje taip pat yra konstitucinis principas. Lenkijos atvejis atskleidžia, kokia grėsmė kyla demokratinės teisinės valstybės konstitucinei santvarkai, grindžiamai valdžių padalijimo ir jų pusiausvyros principu, kada įstatymų leidėjas, reguliuodamas visuomeninių teisėjų (teismų tarėjų) dalyvavimą vykdant teisingumą, nepaiso kituose Konstitucijos straipsniuose įtvirtintų reikalavimų, *inter alia*, nepaiso reikalavimo, kad teismai turi būti nepriklausomi.

Lenkijos Konstitucinio Tribunolo jurisprudencijoje dar 1992 m. išaiškinta, kad vienas iš esminių demokratinės teisinės valstybės principų – teisėjo ir teismų nepriklausomumas². Taigi, 9-ojo dešimtmečio pirmojoje pusėje konstitucinė jurisprudencija įtvirtino asmens teisę į teisingą teismą, kurio vienas iš įgyvendinimo elementų –

1 Lenkijos Respublikos teismuose dalyvauja visuomeniniai teisėjai (teismų tarėjai), kurie lenkiškai vadinami *ławników*.

2 Teisė į teisingą teisinį procesą kaip žmogaus teisių standartas, kuris užtikrinamas, be kita ko, teisėjams esant nepriklausomiems, nuosekliai buvo formuluojama vėlesniuose Konstitucinio Tribunolo sprendimuose, pavyzdžiui, Lenkijos Konstitucinio Tribunolo 1992 m. sausio 7 d. sprendime Nr. K 8/91 (5 punktas); 1992 m. vasario 25 d. Nr. K 3/91 sprendime (1 punktas); 1992 m. vasario 25 d. Nr. K 4/91 sprendime (2 punktas); 1993 m. rugsėjo 23 d. Nr. K 17/92 sprendime (33 punktas).

teisė į teisingą teisinį procesą, taip pat įtraukiant teismo ir teisėjų nepriklausomumą³. Tačiau nuo 2015 m. spalio mėn. Lenkijos Respublikoje pradėtos įgyvendinti teisėkūros reformos (vadinamos „Muzzle Law“), kurios išbalansavo pusiausvyrą tarp įstatymų leidžiamosios, vykdomosios ir teisminės valdžių. 2016–2018 m. buvo priimti įstatymai, pertvarkantys tiek Lenkijos Konstitucinį Tribunalą⁴, tiek ir Aukščiausiąjį Teismą. Iš dalies buvo pakeistas Aukščiausiojo Teismo įstatymas, kurio pakeitimais buvo išplėstas ir visuomeninių teisėjų (teismų tarėjų) vykdant teisingumą mastas⁵, kai jie buvo įtraukti nagrinėti bendrosios kompetencijos teismų teisėjų drausmės bylas. Taip buvo padidintas įstatymų leidžiamosios valdžios poveikis teisminei valdžiai, kartu pakenkiant jos nepriklausomumui ir, savo ruožtu, teisei į teisingą teismą bei teisinės valstybės principams. Akcentuotina, kad tiek visos teismų sistemos, tiek atskirų teisėjų nepriklausomumas yra labai svarbi teisinės valstybės ir teisės į teisingą teismą sudedamoji dalis, kuri taip pat yra įtvirtinta Europos Sąjungos sutarties (toliau – ESS) 2 straipsnyje⁶.

Šiame straipsnyje tiriama Lenkijos Aukščiausiojo Teismo (lenk. *Sąd Najwyższy*) drausmės bylų kolegija (lenk. *Izba Dyscyplinarna*) (toliau – drausmės bylų kolegija), kurios funkcija – drausminės atsakomybės teisėjams taikymas. Būtent dėl jos sudarymo tvarkos bei įgaliojimų, į kurios sudėtį yra įtraukti ir visuomeniniai teisėjai (teismų tarėjai), kilo vienas iš pagrindinių ginčų tarp Lenkijos Respublikos ir Europos Komisijos (toliau – Komisija) (ES teisės, turinčios viršenybę prieš nacionalinę teisę, sergėtojos) bei Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (toliau – ESTT).

- 3 Marek Safjan ir Leszek Bosek, *Konstytucja RP. Tom I. Komentarz do art. 1–86* (Warszaw: Wydawnictwo C.H.Beck, 2016). Lenkijos Respublikos Konstitucijos 45 straipsnio komentaras (red. Marek Safjan – šiuo metu Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (toliau – ESTT) teisėjas).
- 4 Pabrėžtina, kad Europos Žmogaus Teisių Teismas (toliau – EŽTT) 2021 m. gegužės 7 d. sprendime byloje Nr. Xero Flor w Polsce sp. z o.o. prieš Lenkiją konstatavo (žr. 230–236, 243–251, 252–254, 276–291 punktai), kad Lenkijos Konstitucinis Tribunalas nebėra įstatymu įsteigtas teismas ir nepriklausomas konstitucinis organas, nes jame yra neteisėtai paskirti teisėjai, Hudoc, žiūrėta 2021 m. gruodžio 1 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22Xero%20Flor%20w%20Polsce%20sp.%20z%20o.o.%22%5D%22itemid%22:%5B%222001-210065%22%5D%7D>].
- 5 Sąvoka „mastas“ vartojama tada, kai pasisakoma apie visuomenės atstovų dalyvavimo vykdant teisingumą apimtį, t. y. kokiose bylų kategorijose (baudžiamosiose, civilinėse, taip pat darbo, administracinėse) ir (arba) kokiose teismų instancijose (pirmojoje, apeliacinėje, kasacinėje) jie veikia. Ši sąvoka vartojama Lenkijos Konstitucinio Tribunalo 2005 m. lapkričio 29 d. sprendimo byloje Nr. P16/04 2.1 punkte, lenk. *zakres*, „ISAP“, <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20052412037/T/D20052037TK.pdf>. Ši sąvoka taip pat minima ir Lenkijos mokslinėje doktrinoje, pavyzdžiui, Łukasz Chojniak ir Łukasz Wiśniewski, „Ławnicy w postępowaniu karnym – ujęcie historyczne i konstytucyjne“, *Wrocławskie studia sądowe* 3, 4 (2013): 63, https://wroclaw.sa.gov.pl/wss/files/wss_08-09.pdf. Be to, aptariama sąvoka (angl. *extent*) vartojama ir kitoje užsienio mokslinėje doktrinoje, pavyzdžiui, Stefan Machura, „Civil Justice: Lay Judges in the EU Countries“, *Oñati International Inst for the Sociology of Law* 6, 2 (2016): 243.
- 6 Europos Sąjungos sutarties 2 punkte nurodyta, kad ES, be kita ko, remiasi pagarbos žmogaus orumui ir laisvės vertybėmis, demokratija, teisinės valstybės principu.

Be abejo, drausmės bylų kolegijos, kai į jos sudėtį yra įtraukti visuomeniniai teisėjai (teismų tarėjai), poveikį teisinės valstybės krizei Lenkijoje analizavo ir užsienio valstybių mokslininkai savo darbuose, kaip antai, Laurent Pech⁷, Lenkijos mokslininkai Małgorzata Gersdorf ir Mateusz Pilich⁸, Katarzyna Gajda-Roszczyńska ir Krystian Markiewicz⁹ bei Adam Piotr Bodnar¹⁰. Be to, 2021 m. monografijoje „Piliečių dalyvavimas vykdamas teisingumą“ (red. Ryszard Piotrowski) tam tikrus su drausmės bylų kolegija susijusius aspektus aptarė Michał Laskowski, Ariel Axel Sławiński, Konrad Wojnarowski ir Paulina Wolszczak¹¹.

Šio straipsnio *tikslas* – ištirti drausmės bylų kolegijos, į kurios sudėtį įeina visuomeniniai teisėjai (teismų tarėjai), sudarymą, jos įgaliojimus, naujų narių teisinį statusą ir jos praktinę veiklą apžvelgiant Komisijos ir ESTT pozicijas.

Šiam tikslui pasiekti keliama *uždaviniai* – išanalizuoti įstatyminių reglamentavimų, susijusių su drausmės bylų kolegijos sudarymu, taip pat visuomeninių teisėjų (teismų tarėjų) skyrimo tvarka, jų teisiniu statusu ir apžvelgti šios kolegijos praktinę veiklą atskleidžiant, kaip šią kolegiją vertina Komisija ir ESTT.

Tyrimo *objektas* – drausmės bylų kolegija, į kurios sudėtį įeina ir visuomeniniai teisėjai (teismų tarėjai).

Rengiant straipsnį buvo taikyti duomenų rinkimo metodai: tematinės analizės ir dokumentų atrankos; duomenų apdorojimo metodai – dokumento turinio analizė (analizuoti moksliniai straipsniai, kita literatūra, susijusi su tyrimo tema, Lenkijos Konstitucija bei Lenkijos Aukščiausiojo Teismo įstatymas ir kiti tarptautiniai bei nacionaliniai teisės aktai, Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktika); duomenų analizės metodai – dogmatinis ir lyginamosios analizės.

Straipsnį sudaro dvi dalys, t. y. pirmojoje dalyje aptariamas drausmės bylų kolegijos sudarymo, susijusio su visuomeninių teisėjų (teismų tarėjų) skyrimu, tvarka ir jų teisiniu statusu, teisinis reguliavimas, o antrojoje analizuojama šios kolegijos praktinė veikla aptariant Komisijos ir ESTT pozicijas.

7 Laurent Pech, „Court of Justice. Protecting Polish judges from Poland’s Disciplinary „Star Chamber“: *Commission v. Poland* (Interim proceedings)“, *Common Market Law Review* 58, 1 (2021): 140–141.

8 Małgorzata Gersdorf ir Mateusz Pilich, „Judges and Representatives of the People: a Polish Perspective“, *European Constitutional Law Review* 16, 3 (2020): 345–378, <https://doi.org/10.1017/S1574019620000206>.

9 Katarzyna Gajda-Roszczyńska ir Krystian Markiewicz, „Disciplinary Proceedings as an Instrument for Breaking the Rule of Law in Poland“, *Hague Journal on the Rule of Law* 12, 3 (2020), <https://link.springer.com/article/10.1007/s40803-020-00146-y>.

10 Adam Piotr Bodnar, „Polish Road Toward an Illiberal State: Methods and Resistance“, *Indiana Law Journal* 96, 4 (2021): 1067–1071.

11 Ryszard Piotrowski (red.), *Udział obywateli w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości* (Lenkija: Wolters Kluwer, 2021), 75–88, 248–259, 301–322, 511–539.

1. Lenkijos Aukščiausiojo Teismo drausmės bylų kolegijos sudarymas ir jos įgaliojimai

Kaip minėta, 1997 m. Lenkijos Respublikos Konstitucijos 182 straipsnyje yra įtvirtintas visuomeninių teisėjų (teismų tarėjų) institutas, kaip antai, „piliečių dalyvavimą vykdant teisingumą nustato įstatymas“. Palyginus su prieš tai galiojusia 1952 m. Konstitucijos 49 straipsnio nuostata, kuri įtvirtino aptariamą institutą „bylos teismuose nagrinėjamos ir sprendžiamos dalyvaujant tarėjams (lenk. *lawników*), išskyrus įstatyme nurodytus atvejus“, matyti, kad Konstitucijoje skirtingai išdėlioti akcentai suteikė daugiau laisvių įstatymų leidėjui įstatymų leidyboje¹². Galiojanti konstitucinė nuostata įpareigoja, kad visuomeniniai teisėjai (teismų tarėjai) dalyvautų vykdant teisingumą, tačiau ordinarinių įstatymų paliekama nuspręsti dėl tokio dalyvavimo formos¹³ ir masto.

Akcentuotina, kad 2005 m. buvo pradėta formuoti Lenkijos konstitucinė doktrina, susijusi su visuomeninių teisėjų (teismų tarėjų) dalyvavimu vykdant teisingumą. Lenkijos Konstitucinio Tribunolo 2005 m. sprendime išaiškinta, kad Lenkijos 1997 m. Konstitucijos 182 straipsnis suponuoja Konstitucijos kūrėjo ketinimą nukrypti nuo ankstesnėje konstitucinėje nuostatoje įtvirtinto reglamentavimo, kai tik išimtiniais įstatyme numatytais atvejais visuomeniniai teisėjai (teismų tarėjai) galėjo nedalyvauti vykdant teisingumą. Taigi, galiojanti Lenkijos Konstitucijos norma nebesuteikia pagrindo įstatymų leidėjui nustatyti tokio įstatyminio reglamentavimo, kai visuomenės atstovų dalyvavimas vykdant teisingumą būtų universalus ar pirmenybinis. Konstitucinis Tribunalas padarė išvadą, kad tokia konstitucinė nuostata įpareigoja įstatymų leidėją visuomeninius teisėjus (teismų tarėjus) vykdant teisingumą numatyti bent minimaliu mastu ir kokia nors forma¹⁴.

Tačiau 2017 m. gruodžio 8 d. įsigaliojus Aukščiausiojo Teismo įstatymui (toliau – Įstatymas) visuomeniniai teisėjai (teismų tarėjai) dalyvauja ne tik tiesiogiai vykdydami teisingumą¹⁵, tačiau jie buvo įtraukti ir į drausmės bylų kolegiją, kuriai suteikti įgaliojimai bendrosios kompetencijos teismų teisėjams iškelti drausmės bylas ir taikyti tokias drausmines nuobaudas¹⁶: 1) įspėjimą; 2) papeikimą; 3) teisėjo bazinės

12 Chojniak ir Wiśniewski, *supra note*, 5: 58–59.

13 ES valstybių konstitucijose aptariama ir kita piliečių dalyvavimo teisingumo vykdymo forma – prisiekusieji, kurie, priešingai nei visuomeniniai teisėjai (teismų tarėjai), kartu su teisėjais vienoje kolegijoje nagrinėja bylas ir sprendžiamojo balso teise priima sprendimus tiek fakto, tiek teisės taikymo klausimais, išimtinai sprendžia tik konkrečius fakto, paprastai kaltės, klausimus.

14 Chojniak ir Wiśniewski, *supra note*, 5: 63–64.

15 Pabrėžtina, kad Lenkijoje visuomeniniai teisėjai (teismų tarėjai) teisingumą vykdo tiek baudžiamosiose, tiek civilinėse bylose ir visose teismų instancijose, t. y. kasacinėje taip pat (Lenkijos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gruodžio 8 d. įstatymo 59 straipsnis), kai paprastai kitose ES valstybėse narėse tokie asmenys veikia tik pirmosios ir (arba) apeliacinės instancijos teismuose ir paprastai baudžiamosiose bylose.

16 „Lenkijos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gruodžio 8 d. įstatymas“, 3 straipsnio 5 punktas, 27 straipsnio 1 dalies 1 punkto a) ir b), ISAP, žiūrėta 2021 m. gruodžio 1 d., <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU2018000005/U/D20180005Lj.pdf>.

algos sumažinimą nuo 5 iki 50 proc. už laikotarpį nuo 6 mėn. iki 2 m.; 3a) tam tikro pobūdžio finansinę baudą; 4) nušalinimą nuo eitų pareigų; 5) teisėjo atleidimą iš pareigų¹⁷. Lyginant pabrėžtina, kad pagal Lietuvos Respublikos teismų įstatymo (toliau – Teismų įstatymas)¹⁸ 87 straipsnio 1 dalį Teisėjų garbės teismas gali skirti vieną iš šių drausminių nuobaudų: 1) pareikšti pastabą; 2) pareikšti papeikimą; 3) pareikšti griežtą papeikimą. Pagal to paties įstatymo 2 dalį apie priimtus sprendimus Teisėjų garbės teismas praneša Teisėjų tarybai. Kaip matyti, šiai teisėjų drausmės bylas nagrinėjančiai institucijai nėra suteikti įgaliojimai sumažinti teisėjui atlyginimą, skirti jam finansinę baudą, nušalinti jį nuo pareigų ar atleisti iš teisėjo pareigų.

Akcentuotina, kad Įstatymo 97 straipsnio 1 dalyje numatyta, jog jeigu nagrinėdamas bylą Aukščiausiasis Teismas konstatuoja akivaizdų teisės normų pažeidimą, jis atitinkamam teismui pateikia pranešimą apie nustatytą pažeidimą. Šio straipsnio 3 dalyje nurodyta, kad pateikdamas pranešimą apie pažeidimą Aukščiausiasis Teismas gali pateikti prašymą iškelti drausmės bylą. Be kita ko, Bendrosios kompetencijos teismų santvarkos įstatymo 107 straipsnio 1 dalies 1 punkte numatyta, kad už profesinius nusižengimus (drausmės pažeidimus) teisėjas traukiamas drausminėn atsakomybėn, įskaitant atvejus, kai akivaizdžiai ir šurkščiai pažeidžiamos teisės normos¹⁹. Taigi, kaip matyti iš šio teisinio reglamentavimo, drausmės bylą kolegijai suteikti įgaliojimai, *inter alia*, leidžiantys sprendimų turinį, konstatavus akivaizdų ir (arba) šurkštų teisės normos pažeidimą, kvalifikuoti kaip bendrosios kompetencijos teismų teisėjų padarytą drausmės pažeidimą²⁰.

Atkreiptinas dėmesys, kad tokiu atveju drausmės bylą komisija turi teisę vertinti, ar teisėjų priimti procesiniai sprendimai, ar atlikti procesiniai veiksmai yra teisėti, ir gali spręsti dėl drausminės atsakomybės taikymo už jų priimtus procesinius sprendimus. Pabrėžtina, „kad tai, jog teisingumą vykdo tik teismai, jog teisėjai ir teismai, vykdydami teisingumą, yra nepriklausomi lemia, jog teisėjų priimtų procesinių sprendimų ir atliktų procesinių veiksmų teisėtumas ir pagrįstumas gali būti patikrintas tik apskundus juos aukštesnės instancijos teismui proceso įstatymų nustatyta tvarka. Konkrečios bylos nagrinėjimas bei atitinkamų procesinių sprendimų priėmimas yra teismo procesinė veikla vykdančiam teisingumą“²¹. Siekiant palyginti nurodytina, jog Lietuvos Konstitucinis Teismas 2014 m. kovo 10 d. sprendime yra išaiškinęs, „kad

17 „Lenkijos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gruodžio 8 d. įstatymas“, *supra note*, 16: 75 straipsnio 1 dalis.

18 „Lietuvos Respublikos teismų įstatymas“, Infollex, žiūrėta 2021 m. gruodžio 1 d., <https://www.infollex.lt/ta/122442?ref=5#X6131dfeeb76043079bf17e41ec0c8c5d>.

19 „Lenkijos Bendrosios kompetencijos teismų santvarkos įstatymas“, ISAP, žiūrėta 2021 m. gruodžio 1 d., <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20010981070/U/D20011070Lj.pdf>.

20 *Ibid*, 107 straipsnio 1 dalies 1 punktas.

21 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2014 m. kovo 10 d. sprendimas Nr. KT9-S6/2014 byloje Nr. 16/98 „Dėl Konstitucinio Teismo 1999 m. gruodžio 21 d. nutarimo nuostatų, susijusių su konstituciniu teisėjo ir teismų nepriklausomumo principu, išaiškinimo“, Infollex praktika, žiūrėta 2021 m. gruodžio 14 d., <https://www.infollex.lt/tp/805766>.

teismų savivaldos institucija, turinti įgaliojimus taikyti drausminės atsakomybės priemonės, negali nuspręsti taikyti tokias priemones už teisėjui priimant sprendimą padarytas teisės aiškinimo ir (arba) taikymo klaidas, proceso įstatymų pažeidimus²².

Kita vertus, minėtame sprendime Konstitucinis Teismas nurodė ir tai, kad „jeigu žemesnės instancijos teismo teisėjo sprendimus aukštesnės instancijos teismai keičia ar naikina itin dažnai, juose nuolat yra daromos šiurkščios, akivaizdžios teisės aiškinimo ir (arba) taikymo klaidos, šiurkštūs, akivaizdūs proceso įstatymų pažeidimai, tai gali reikšti, kad teisėjas, vykdydamas teisingumą, netinkamai atlieka savo pareigas (*inter alia* bylas nagrinėja aplaidžiai, nesigilina į bylos medžiagą) ir (arba) neatitinka jam keliamų profesinės kvalifikacijos reikalavimų. Netinkamas, aplaidus, akivaizdžią kompetencijos stoką rodantis teisėjo elgesys, lemiantis nuolatinį tokių sprendimų, kuriuose daromos teisės aiškinimo ir (arba) taikymo klaidos, proceso įstatymų pažeidimai, priėmimą, yra nesuderinamas su teisėjui keliamais reikalavimais, todėl suteikia pagrindą taikyti teisėjui drausminės atsakomybės priemones, *inter alia* pripažinti jį savo poelgiu pažeminusiu teisėjo vardą. Pažymėta ir tai, kad jeigu šios aplinkybės nustatomos ne aukštesnės instancijos teismui peržiūrėjus teisėjo priimtus sprendimus, o administruojant teismus ar teismų savivaldos institucijai (-oms) vertinant teisėjo veiklą, tai taip pat yra pagrindas atitinkamai vertinti teisėjo elgesį ir taikyti jam drausminės atsakomybės priemones, *inter alia* pripažinti teisėją pažeminusiu teisėjo vardą ir pagal Konstitucijos 115 straipsnio 5 dalį atleisti jį iš pareigų“²³.

Akcentuotina, kad Teismų įstatymo 83 straipsnio 2 dalyje²⁴, kurioje aptarti atvejai, kada teisėjas gali atsakyti drausmine tvarka²⁵, be kita ko, už teisėjo vardą žeminantį poelgį, nėra konkrečiai numatyta, kad teisėjas gali atsakyti drausmine tvarka už nuolatinį šiurkštų ir (arba) akivaizdų teisės aiškinimo ir (arba) taikymo klaidų darymą, proceso įstatymų pažeidimą, priešingai nei kad pirmiau nurodytame Lenkijos Respublikos įstatyminiame reglamentavime. To paties straipsnio 3 dalyje teisėjo vardą žeminantis poelgis apibrėžtas „kaip bet koks pareiginis nusižengimas – aiškiai aplaidus konkrečios teisėjo pareigos atlikimas arba jos neatlikimas be pateisinamos priežasties“.

Kaip matyti iš Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo formuojamos jurisprudencijos, teisėjams drausmės bylos ir iš to kylančios pasekmės, galimos už nuolatinį šiurkščių ir (arba) akivaizdžių aiškinimo ir (arba) taikymo klaidų darymą, proceso įstatymų pažeidimą. Siekiant palyginti primintina, kad Lietuvos Teisėjų etikos ir drausmės kolegija, kurios kompetencija yra nuspręsti kelti ar ne teisėjui

22 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2014 m. kovo 10 d. sprendimas Nr. KT9-S6/2014“, *supra note*, 21.

23 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2014 m. kovo 10 d. sprendimas Nr. KT9-S6/2014“ byloje Nr. 16/98, *supra note*, 21.

24 „Lietuvos Respublikos teismų įstatymas“, *supra note*, 18.

25 T. y. teisėjas gali atsakyti drausmine tvarka: 1) už teisėjo vardą žeminantį poelgį; 2) už kitų Teisėjų etikos kodekso reikalavimų pažeidimą; 3) už įstatymuose numatytų teisėjų darbinės ar politinės veiklos apribojimų nesilaikymą.

drausmės byla ir tik ją iškelus tokio teisėjo drausminė atsakomybė gali būti svarstoma Teisėjų garbės teisme, akivaizdų pažeidimą apibūdino taip: „kai be gilesnės analizės galima teisingai pritaikyti teisės normą, ar kai teisės normos aiškinamas neturėtų kelti abejonių teisininkui su vidutine teisine kvalifikacija“²⁶.

Be kita ko, Lenkijos teisėjų atžvilgiu, remiantis pažodiniu pirmiau minėtos teisės normos aiškinimu, drausminė atsakomybė galima už vienkartinį akivaizdų ir (arba) šiurkštų teisės normos pažeidimą. Siekiant palyginti akcentuotina, kad Lietuvos Teisėjų etikos ir drausmės komisijos praktika formuojama ta linkme, kad „aplaidžiu konkrečios teisėjo pareigos neatlikimu gali būti laikomas tik toks atvejis, kuris atitinka dvi sąlygas: pirmą – kai pažeidimas akivaizdus, ir antra – toks teisėjo pareigos nevykdymas turėtų sukelti tam tikras pasekmes“²⁷. „Drausminė atsakomybė negali būti taikyta už teisės aiškinimą, faktų ar įrodymų vertinimą, nes tai prieštarautų teisėjo drausminės atsakomybės esmei ir pažeistų teisėjo nepriklausomumą, tokiu būdu pažeistų bylos dalyvių teises ar teisėtus interesus, ar sukeltų kitokios žalos padarymą“²⁸. Kaip minėta, tik nuolatinės šiurkščių ir (arba) akivaizdžių teisės aiškinimo ir (arba) taikymo klaidos ir (arba) akivaizdūs proceso įstatymų pažeidimai yra pagrindas teisėjo elgesį vertinti kaip netinkamą pareigų atlikimą (*inter alia*, aplaidų bylų nagrinėjimą). „Tai reiškia pirmiausia reikiamos profesinės kvalifikacijos stoką, ir tik konstatavus šias aplinkybes, vėliau yra pagrindas taikyti teisėjui drausminę atsakomybę, pripažinti jį savo poelgiu pažeminusiu teisėjo vardą“²⁹.

Pabrėžtina, kad Lenkijos Respublikoje pirmojoje instancijoje drausmės bylas Aukščiausiojo Teismo teisėjams nagrinėja trijų narių drausmės bylų kolegija, kurią sudaro vienas visuomeninis teisėjas (teismų tarėjas), o antrojoje (apeliacinėje) instancijoje – penkių narių drausmės bylų kolegija, kurioje yra du visuomeniniai teisėjai (teismų tarėjai)³⁰. Pastebėtina, kad pagal Bendrosios kompetencijos teismų santvarkos įstatymo 110 straipsnio 1 dalies 1b) punktą trijų narių drausmės bylų kolegija, kai į ją įeina vienas visuomeninis teisėjas (teismų tarėjas), pirmojoje instancijoje sprendimus priima bylose dėl drausmės pažeidimų, turinčių tyčinės nusikalstamos veikos, dėl kurios prokuratūra gali pradėti baudžiamąjį persekiojimą, arba tyčinės mokesstinės nusikalstamos veikos požymių, taip pat bylose, kuriose Aukščiausiasis Teismas, pateikdamas pranešimą apie nustatytą pažeidimą, paprašė iškelti teisėjui drausmės bylą. Be to, ši drausmės bylų kolegija yra apeliacinė (antroji) instancija bendrosios

26 „Teisėjų etikos ir drausmės komisijos 2014 m. rugsėjo 15 d. sprendimas Nr. 18 P-9“, Teismai.lt, žiūrėta 2021 m. gruodžio 14 d., <https://www.teismai.lt/lt/teismu-savivalda/teiseju-etikos-ir-drausmes-komisi-ja/sprendimai/184/results?sqid=39219e4d1812b6b36ae35505f18434c73158ac7b>.

27 „Teisėjų etikos ir drausmės komisijos 2014 m. rugsėjo 15 d. sprendimas Nr. 18 P-9“, *supra note*, 24: 5.

28 „2018 m. Lietuvos Respublikos teisėjų etikos kodekso praktinis vadovas“, žiūrėta 2021 m. kovo 1 d., https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2019/04/d3_tek-praktinis-vadovas.pdf.

29 „Teisėjų etikos ir drausmės komisijos 2014 m. rugsėjo 15 d. sprendimas Nr. 18 P-9“, *supra note*, 24: 3.

30 „Lenkijos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gruodžio 8 d. įstatymas“, *supra note*, 16: 73 straipsnio 1 dalis.

kompetencijos teismų, išskyrus Aukščiausiojo Teismo, teisėjams iškeltose drausmės bylose³¹.

Akcentuotina, kad visuomeninius teisėjus (teismų tarėjus) į drausmės bylų kolegijos sudėtį renka Senatas³² ketverių metų kadencijai³³. Lenkijos mokslininkai pastebi, kad tai iš tikrųjų reiškia, jog drausmės bylų kolegija tapo politinė, o aktyvūs politikai turi galimybę pasirinkti visuomeninius teisėjus (teismų tarėjus), priimsiančius sprendimus dėl teisėjų drausminės atsakomybės, taip pat dėl jų atleidimo iš pareigų³⁴. Pritartina tam, kad tokia visuomeninių teisėjų (teismų tarėjų) rinkimų tvarka, kai jie yra renkami įstatymų leidžiamosios valdžios, be to, trumpam laikui, sudaro jai sąlygas daryti įtaką teisėjams, jų nagrinėjamos bylos, tuo pažeidžiant jų nepriklausomumą³⁵. Aptariamų narių buvimas drausmės bylas teisėjams nagrinėjančiose kolegijose akivaizdžiai dar labiau mažina drausmės procedūrų nepriklausomumą³⁶ ir kelia susirūpinimą dėl valdžių padalijimo, kai aptariama kolegija praktinėje veikloje yra aukščiau visų kitų Aukščiausiojo Teismo kolegijų³⁷. Kyla pavojus, kad visoje teismų sistemoje dominuos ši kolegija, kurią sudaro visuomeniniai teisėjai (teismų tarėjai), išrinkti turint lemiamą valdančiąją parlamentinę daugumą³⁸. Teismų sprendimai turi būti priimami be jokio išorinių ar vidinių veiksnių poveikio, tačiau aptariamam atveju

-
- 31 Pirmojoje instancijoje tokias bylas nagrinėja iš trijų teisėjų sudarytas garbės teismas, „Bendrosios kompetencijos teismų santvarkos įstatymas“, *supra note*, 18: 110 straipsnio 1 dalies 1a) punktas.
- 32 Lenkijoje teisėkūros įgaliojimai suteikti parlamentui, kurį sudaro Žemieji rūmai (Seimas) ir Aukštieji rūmai (Senatas).
- 33 „Lenkijos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gruodžio 8 d. įstatymas“, *supra note*, 16: 61 straipsnio 3 dalis, 62 straipsnio 1 dalis.
- 34 Katarzyna Gajda Roszczyńska ir Krystian Markiewicz, „Disciplinary Proceedings as an Instrument for Breaking the Rule of Law in Poland“, *Hague Journal on the Rule of Law* 12 (2020): 463.
- 35 Atkreiptinas dėmesys, kad Įstatymo 4 straipsnis sudaro sąlygas ne tik įstatymų leidžiamajai, tačiau ir vykdomajai valdžiai paveikti teismų darbą. Respublikos Prezidentas turi teisę nuspręsti dėl teisėjų skaičiaus nepriklausomai nuo esamos sudėties kiekvienoje Aukščiausiojo Teismo kolegijoje, taip pat drausmės bylų kolegijoje. Taigi, prezidentas gali bet kada padidinant teisėjų skaičių kolegijoje ir, jei teisėjais yra suderinamas su parlamentu, užtikrinti pageidaujamų kandidatų skyrimą. Be to, Prezidento valią sustiprina tai, kad drausmės bylų kolegijos teisėjai turi teisę gauti 40 proc. bazinio atlyginimo dydžio priedą, „Lenkijos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gruodžio 8 d. įstatymas“, *supra note*, 16: 48 straipsnio 7 punktas.
- 36 „ESI Batory“, Batorijos labdaros fondo 2019 m. kovo 22 d. pranešimo apie drausminių procedūrų prieš Lenkijos teisėjus taikymą „The disciplinary system for judges in Poland: The case for infringement proceedings“ 56 punktas, žiūrėta 2021 m. gruodžio 1 d., <https://esiweb.org/sites/default/files/reports/pdf/ESI-Batory%20Polands%20courts%20under%20siege%20-%20Annex%2022%20March%202019.pdf>.
- 37 T. y. Civilinių bylų kolegijos, Baudžiamųjų bylų kolegijos, Darbo teisės ir socialinės apsaugos kolegijos (turi jurisdikciją nagrinėti darbo teisės ir socialinio draudimo bylas, susijusias su Aukščiausiojo Teismo teisėjais, taip pat bylas dėl šių teisėjų išleidimo į pensiją), išskyrus Neeilinę peržiūros ir viešųjų reikalų kolegiją, kuri turi įgaliojimus panaikinti žemesnės instancijos teismų arba paties Aukščiausiojo Teismo priimtus sprendimus atliekant neeilinę peržiūrą, kuri taip pat įsteigta iš dalies pakeistu Įstatymu, „Lenkijos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gruodžio 8 d. įstatymas“, *supra note*, 16: 3 straipsnis.
- 38 Pech, *supra note*, 7: 140–141.

politinis poveikis tokiaime procese yra akivaizdus, be to, galintis apsunkinti pačią atrankos procedūrą, valdančiajai partijai nesant suinteresuotai atnaujinti narius³⁹. Akcentuotina, kad, vadovaujantis Europos Tarybos Ministrų komiteto patvirtintomis Rekomendacijomis dėl teisėjų nepriklausomumo, veiklos efektyvumo ir atsakomybių (toliau – Rekomendacijos), išorinis teisėjų nepriklausomumas nėra jam asmeniškai duota prerogatyva ar privilegija, tačiau būtinas dėl to, kad būtų užtikrintas teisinės valstybės principas ir asmenų, ieškančių ir tikinčių nešališku teisingumu, teisės ir teisėti interesai⁴⁰.

Kita vertus, vadovaujantis Sutarties dėl Europos Sąjungos steigimo (toliau – SESS) 304 straipsniu, kai kalbama apie teisumą, jis turi atitikti tam tikrus konkrečius kriterijus⁴¹, be kita ko, teismas turi būti nepriklausoma ir savarankiška valstybės institucija. Pabrėžtina, kad dėl pirmiau aptartos visuomeninių teisėjų (teismų tarėjų) skyrimo tvarkos drausmės bylų kolegijos negalima laikyti teismu. Šie asmenys yra renkami įstatymų leidžiamosios valdžios, o tai lemia pirmiau aptartą teisėjo išorinio nepriklausomumo praradimą.

Atkreiptinas dėmesys taip pat į tai, kad visuomeniniams teisėjams (teismų tarėjams) nereikia specialios kvalifikacijos, svarbu turėti Lenkijos pilietybę ir ne žemesnį kaip vidurinį išsilavinimą, būti nepriekaištingos reputacijos ir paskyrimo į pareigas dieną ne jaunesniu nei 40 m. bei ne vyresniu nei 60 m. amžiaus, sveikatos būklė turi leisti eiti tokias pareigas⁴². Mokslinėje doktrinoje nuomonės dėl to, ar tokiems asmenims reikia teisinio išsilavinimo, išsiskiria. Labiau pritartina pozicijai, kad visuomeninių teisėjų (teismų tarėjų) dalyvavimas sudėtingiausiuose teisiniuose procesuose yra beprasmiškas ir kad jie neturėtų dalyvauti⁴³. Oponuojanti nuomonė, kad drausmės bylos nagrinėjimo dalykas yra tam tikros veikos padarymo faktas, todėl teisinių žinių šiuo atveju nereikia, o tokių asmenų dalyvavimas skatina piliečių pasitikėjimo valstybe principo įgyvendinimą⁴⁴. Pastebėtina, kad tokia argumentacija nėra tinkama tuo atveju, kai visuomeniniai teisėjai (teismų tarėjai) nagrinėja bylas, kuriose sprendžiamas drausminės nuobaudos taikymas už jų priimtus procesinius sprendimus. Vertinant teisėjų sprendimų turinį, ar nėra padaryta akivaizdi ir (arba) šiurkšti materialinės ir (arba) procesinės teisės normos taikymo (aiškinimo) klaida, teisinė kva-

39 „ESI Batory“, *supra note*, 36: 56 punktas.

40 „Europos Tarybos Ministrų Komiteto 2010 m. lapkričio 17 d. rekomendacijų „Teisėjai: nepriklausomumas, veiksmingumas ir atsakomybė“ Nr. CM/Rec (2010)“ 11 punktas, <https://rm.coe.int/16807096c1>.

41 T. y. teismas steigiamas įstatymu; veikia nuolat, o ne įsteigtas konkrečiai bylai; nepriima įstatymų, o teisės normas taiko nagrinėdamas konkrečią bylą; teismo sprendimai yra privalomi visiems; procesas vyksta taikant rungimosi principą, t. y. šalys turi dalyvauti teikiant įrodymus, argumentus; ir taip pat teismas yra nepriklausoma valstybės institucija, savarankiška, vadovaujasi Konstitucija ir teisės aktais.

42 „Lenkijos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gruodžio 8 d. įstatymas“, *supra note*, 16: 59 straipsnio 3 dalies 1–6 punktai.

43 Piotrowski, *supra note*, 11: 88.

44 *Ibid.*, 249–250.

lifkacija yra būtina. Dėl vis labiau sudėtingėjančių teisinių santykių įvairiose srityse ir juose išskylančių ginčų, dėl kurių reikia atlikti vis sudėtingesnę teisinį vertinimą pritaikant teisinio reguliavimo žinias ir praktinius įgūdžius, teisės išmanymas yra labai svarbus aspektas; žmogaus teisių nebesaugo vien tik nacionalinė teisė, dabar žmogaus teisių apsaugą užtikrina ir tarptautiniai dokumentai.

Kad visuomeniniai teisėjai (teismų tarėjai) galėtų atlikti jiems pavestas funkcijas, Įstatyme yra nustatytas jų teisinis statusas, išimtinai apimantis darbo ir politinės veiklos apribojimus. Visuomeniniu teisėju (teismų tarėju), be kita ko, negali būti piliečiai, dirbantys teisės saugos institucijose, taip pat advokatai, teisininkai, dvasininkai, politinės partijos nariai, Seimo ar Europos Parlamento nariai ir kt.⁴⁵. Įstatyme nėra numatyta ypatinga pašalinimo iš einamų pareigų tvarka, tik aptarta situacija, kad visuomeninio teisėjo (teismų tarėjo) funkcijos nustoja galioti, jeigu jis įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu nuteisiamas už tyčinį nusikaltimą⁴⁶. Įstatyme aptartas atlyginimo už atliekamas funkcijas klausimas, taip pat detalizuotas maksimalus dirbtinų dienų skaičius per metus⁴⁷. Šiems asmenims nėra numatytas imunitetas, pavyzdžiui, asmens neliečiamybė, ypatinga patraukimo baudžiamajon atsakomybės tvarka. Taigi, pastebėtina, kad tokiu atveju nėra užtikrinamas ne tik teisėjų vienodo teisinio statuso principas, tačiau tada, kai nereikia panaikinti imuniteto prieš pradėdant baudžiamąjį persekiojimą, toks asmuo lengviau gali būti paveikiamas trečiųjų asmenų. Taip lengviau gali būti pažeidžiamos ir teisėjo, kurio atžvilgiu pradėtas drausminis procesas, teisės ir teisėti interesai. Pavyzdžiui, visuomeniniam teisėjui (teismų tarėjui) nevykdant tam tikrų nurodymų, panaudojant kaip spaudimo priemonę galima pradėti ikiteisminį tyrimą ar grasinti tai padaryti. Įstatyme yra įtvirtinta, kad priimdami sprendimus jie yra nepriklausomi ir pavaldūs tik Konstitucijai ir įstatymui⁴⁸, tačiau be papildomų apsaugos mechanizmų, vien tik įstatyme įtvirtintas nepriklausomumo principas realaus veiksmingumo gali nepasiekti.

Apibendrinant darytina išvada, kad drausmės bylų kolegija negali būti laikoma nepriklausomu ir nešališku teismu, kaip tai apibrėžta ne tik SESS 304 straipsnyje, tačiau ir Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos (toliau – Chartija) 47 straipsnyje⁴⁹, nes jos narius – visuomeninius teisėjus (teismų tarėjus) – renka įstatymų leidžiamosios valdžios atstovai. Taigi nesilaikoma pagrindinio teismų nepriklausomumo principo, kurio laikymasis yra esminis pačios ES teisės tinkamo taikymo elementas. Be to, tokie asmenys, neturintys teisinės kvalifikacijos, turi teisę vertinti bendrosios

45 „Lenkijos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gruodžio 8 d. įstatymas“, *supra note*, 16: 60 straipsnio 1–15 punktai.

46 „Lenkijos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gruodžio 8 d. įstatymas“, *supra note*, 16: 64 straipsnio 1 dalis.

47 *Ibid.*, 68 straipsnio 1–3 dalys.

48 *Ibid.*, 67 straipsnio 1 dalis.

49 T. y. kiekvienas asmuo turi teisę, kad jo byla išnagrinėtų pagal įstatymą įsteigtas nepriklausomas ir nešališkas teismas.

kompetencijos teisėjų, taip pat Aukščiausiojo Teismo, priimtų procesinių sprendimų turinį, o kolegijai nustačius akivaizdų ir (arba) šiurkštų, kad ir vienkartinį, teisės normų pažeidimą, taikyti drausminę atsakomybę. Šios atsakomybės taikymo pasekmės itin skaudžios, kaip antai, teisėjo bazinė alga gali būti sumažinta per pusę, jam gali būti taikomos kitokio pobūdžio finansinės baudos ar net nušalintas nuo pareigų ar atleistas iš jų. Vertintina, kad šiuo metu Lenkijoje taikoma teisėjų drausminė tvarka pažeidžia ne tik išorinį teismų nepriklausomumą, tačiau ir asmens teisę į teisingą bylos nagrinėjimą, įtvirtintą minėtame Chartijos 47 straipsnyje⁵⁰.

2. Aukščiausiojo Teismo drausmės bylų kolegijos praktinės veiklos analizė

Akivaizdu, kad teismų nepriklausomumas yra būtina teisinės valstybės sąlyga ir pagrindinė teisingo teismo proceso garantija, tačiau teisėjų nepriklausomumas, sudarant jiems sąlygas nevaržomai vykdyti teisingumą, apsaugant teisėją nuo politinio ar kitokio išorinio spaudimo, per pastaruosius metus tapo tikru iššūkiu valstybei kaimynei.

Pabrėžtina, kad taikomos teisėjų drausminės atsakomybės modelio ribos pirmiausia turėtų būti kildinamos iš konstitucinės teisėjų nepriklausomumo garantijos. Vertinant, ar konkrečiu veiksmu yra pažeminamas teisėjo vardas, ar vis dėlto tokios teisėjo veiklos vertinti negalima, nes tai būtų kišimasis į procesinį savarankiškumą, jokiū būdu negali būti pažeistas teisėjo realus procesinis nepriklausomumas, t. y. negali būti sudarytos prielaidos kištis į teisėjų veiklą jam nagrinėjant bylas ir priimant sprendimus⁵¹.

Atkreiptinas dėmesys, kad „nacionalinės valstybės gali taikyti įvairius teisėjo profesinės etikos priežiūros ir (arba) drausminės atsakomybės modelius. Šitas klausimas yra paliktas kiekvienos nacionalinės valstybės konstituciniam autonominiam reguliavimui ir jo detalizavimui ordinarinėje teisėje“⁵². Tačiau pastaruoju metu situacija, kuri klostosi Lenkijoje, lėmė, kad tiek Europos Tarybos teisyne⁵³, tiek ESTT jurispriu-

50 Stefano Batory fondo 2019 m. kovo 22 d. pranešimo „The disciplinary system for judges in Poland The case for infringement proceedings“ apie drausminės atsakomybės Lenkijos teisėjams taikymą 2 punktą, https://www.legislationline.org/download/id/8518/file/Poland_Act_on_the_Supreme_Court_2017_am2019_en.pdf; „Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos“ 47 punktą, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016P/TXT&from=GA>.

51 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. gruodžio 21 d. nutarimas“, Lrk.lt, žiūrėta 2021 m. gruodžio 14 d., <https://www.lrk.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta39/content>.

52 Jurgita Paužaitė-Kulvinskienė, *Teisėjų profesinės etikos priežiūros modelis: instituciniai ir procedūriniai aspektai*, žiūrėta 2021 m. gruodžio 2 d., <https://www.teise.pro/index.php/2021/11/24/j-pauzaite-kulvinskiene-teiseju-profesines-etikos-prieziuros-modelis-instituciniai-ir-proceduriniai-aspektai/>.

53 „Europos Tarybos Ministrų Komiteto 2010 m. lapkričio 17 d. rekomendacijos „Teisėjai: nepriklausomumas, veiksmingumas ir atsakomybė“ Nr. CM/Rec (2010)“, *supra note*, 38: 46 ir 47 punktai ir aiškinamasis memorandumas.

dencijoje⁵⁴ pradėtas formuoti naujas požiūris, „jog teisėjų drausminės atsakomybės modelio atskiri elementai gali būti vertinami kaip neatitinkantys supranacionalinės teisės nuostatų. Visų pirma pabrėžiama, kad sprendimus dėl teisėjų karjeros priimanči institucija turėtų būti nepriklausoma“⁵⁵.

Šiame skyriuje apžvelgiama drausmės bylų kolegijos praktinė veikla, kuri būtent ir nulėmė nacionalinių valstybių konstitucinės doktrinos papildymą tarptautine jurisprudencija, „kuri ėmėsi iš esmės naujo klausimo – plėtoti *fair procedure* požiūrį į teisėjų drausmės bylas, kuris atspindi europinį teisinės-procesinės kultūros aspektą (suformuotą teisės viršenybės požiūriu) – saugant teisingumo sistemos reputaciją, net kai yra kvestionuojamas teisėjo reputacijos faktas, vis tiek turi būti išlaikoma dėrama pagarba teisėjo nepriklausomumo principui“⁵⁶.

Kaip jau minėta, drausmės bylų kolegijos sudėtį sudarantys įstatymų leidžiamosios valdžios skiriami visuomeniniai teisėjai (teismų tarėjai) pradėjo nagrinėti drausmės bylas bendrosios kompetencijos teismų teisėjų atžvilgiu. Atkreiptinas dėmesys, kad daugiausia tų, kurie aktyviai kovojo už teismų nepriklausomumą⁵⁷. Drausmės bylų kolegija dėl jos teisių teisėjams iškelti drausmės bylas ir taikyti drausmines nuobaudas dėl jų teismo sprendimų turinio yra plačiai kritikuojama ES, nes, be kita ko, ateityje tiek šiems teisėjams, tiek kitiems teisėjams tokie drausmės bylų kolegijos veiksmai gali sukelti *chilling effect*⁵⁸, t. y. atgrasantį poveikį naudotis konstitucinėmis teisėmis (pavyzdžiui, žodžio laisve) ar baimintis imtis teisinių veiksmų, o tai nesuderinama su teismų nepriklausomumu.

Pastebėtina, kad Lenkijos Aukščiausiojo Teismo darbo ir socialinio draudimo kolegija (lenk. *Sąd Najwyższy – Izba Pracy i Ubezpieczeń Społecznych*) 2019 m. gruodžio 5 d., nagrinėdama ginčą, dėl kurio buvo pateiktas prašymas priimti prejudicinį sprendimą⁵⁹, taip pat buvo nustačiusi, kad drausmės bylų kolegija nėra teismas,

54 „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2019 m. lapkričio 19 d. sprendimas byloje *A. K. ir kiti v. Lenkijos Aukščiausiasis teismas* (drausmės bylų kolegijos nepriklausomumas) (Nr. C-585/18, 624/18 ir C-625/18)“, jo 121 ir 122 punktai, <https://www.infolex.lt/teise/default.aspx?id=1919&crd=91976&lng=LT>; „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2019 m. birželio 24 d. sprendimas byloje *Europos Komisija prieš Lenkiją* (Nr. C-619/18)“, jo 73 ir 74 punktai, <https://www.infolex.lt/teise/default.aspx?id=1919&crd=89715&lng=LT>; „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2018 m. liepos 25 d. sprendimas byloje *LM* (Nr. C-216/18)“, jo 66 punktas, InfoCuria praktika, žiūrėta 2021 m. lapkričio 28 d., <https://www.infolex.lt/teise/default.aspx?id=1919&crd=84372&lng=LT>.

55 Kulvinskienė, *supra note*, 52.

56 *Ibid.*

57 Bodnar, *supra note*, 10: 1071.

58 2021 m. gegužės 6 d. generalinio advokato Evgeni Tanchev išvada byloje Nr. C-791/19, Europos Komisija (toliau – Komisija) prieš Lenkiją, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:62019CC0791&rid=1>; American Bar Association Center for Human Rights, „The case of judge Igor Tuleya: continued threats to judicial independence in Poland“ (2020), 13–14, https://www.americanbar.org/content/dam/aba/administrative/human_rights/justice-defenders/igor-tuleya.pdf.

59 ESTT sprendimas, kuriame turėjo būti priimtas prejudicinis sprendimas, nurodomas 51 išnašoje, t. y. byloje Nr. C585/18, kuri vėliau buvo sujungta su bylomis Nr. 624/18 ir Nr. C-625/18, kuriose pateiktas

kaip apibrėžia ES teisė, ir nėra teismas nacionalinės teisės prasme. Be to, ši komisija 2020 m. sausio 15 d. sprendimuose, nagrinėdama ginčus, dėl kurių buvo pateikti prejudiciniai klausimai byloje Nr. C624/18 ir Nr. C625/18⁶⁰, taip pat nusprendė, kad drausmės bylų kolegija nėra nepriklausomas ir nešališkas teismas, atsižvelgiant, be kita ko, į jos įgaliojimų apimtį ir sudėtį. Priemonės, kurių ėmėsi drausmės bylų kolegija, siekdama perimti teismų kontrolę, buvo netinkamos ir turėjo bendrą tendenciją teisėjams kelti baudžiamąją atsakomybę už jų sprendimų turinį, kai šie sprendimai nebuvo patogūs valdančiajai partijai arba kai jie laikėsi ES, taip pat ir ESTT sprendimų⁶¹.

Atkreiptinas dėmesys, kad ir Komisija išsakė poziciją dėl Lenkijos Respublikos naujos tvarkos patraukti teisėją drausminėn atsakomybėn nesuderinamumo su ES teisės nuostatomis, tačiau Lenkijos Respublika ją laikė nepagrįsta. Todėl Komisija 2019 m. spalio 25 d. ieškiniu kreipėsi į ESTT (bylos Nr. C-791/19). Komisija inicijavo bylą prieš Lenkiją dėl jos įsipareigojimų pagal ESS nevykdymo, be kita ko, neužtikrinimą, kad drausmės bylų kolegija, kuriai pavesta taikyti teisėjams drausminę atsakomybę ir atlikti teisėjų drausmės byloje priimtų sprendimų kontrolę, būtų nepriklausoma. Komisijos teigimu, įgyvendinant teisės aktų reformą, Lenkijos teisėjams taikoma drausminė tvarka gali būti naudojama siekiant paveikti teismų sprendimų turinį⁶².

Be to, Komisija 2020 m. sausio 23 d. pateikė prašymą taikyti laikinąsias apsaugos priemones, kuri ESTT tenkino ir 2020 m. balandžio 8 d. nutartimi įpareigojo Lenkijos Respubliką nedelsiant laikotarpiui iki sprendimo, kuriuo bus užbaigtas procesas byloje Nr. C791/19, paskelbimo sustabdyti iš dalies pakeisto Įstatymo nuostatų, kuriomis grindžiama drausmės bylų kolegijos jurisdikcija nagrinėti teisėjų drausmės bylas pirmąją ir apeliacinę instanciją taikymą ir neperduoti nagrinėjamų bylų kolegijai, neatitinkančiai nepriklausomumo reikalavimų, apibrėžtų, *inter alia*, ESTT 2019 m.

prašymas priimti prejudicinį sprendimą dėl Lenkijos Aukščiausiojo Teismo teisėjų pensinio amžiaus sumažinimo; teisėjų nepriklausomumo principo, kai Aukščiausiojo Teismo kolegijos yra kompetentingos nagrinėti bylas dėl šio teismo teisėjų išleidimo į pensiją, įkūrimo; taip pat kolegijos, kurią Nacionalinės teisėjų tarybos siūlymu sudaro Prezidento naujai paskirti teisėjai ir kt.

60 *Ibid.*

61 Katarzyna Gajda-Roszczyńska ir Krystian Markiewicz, „Disciplinary Proceedings as an Instrument for Breaking the Rule of Law in Poland“, *Hague Journal on the Rule of Law* 12, 3 (2020): 20, <https://link.springer.com/article/10.1007/s40803-020-00146-y>; Jakub Kościerzyński ir kt., „Justice Under Pressure – Repressions as a Means of Attempting to Take Control Over the Judiciary and the Prosecution in Poland. Years 2015–2019“, *Iustitia Raporty* (2020): 73, <https://www.iustitia.pl/en/activity/informations/3724-report-justice-under-pressure-years-2015-2019>, „EUobserver“, žiūrėta 2021 m. balandžio 28 d., <https://euobserver.com/justice/145685>.

62 „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (didžioji kolegija) 2021 m. liepos 15 d. sprendimo byloje Nr. C-791/19 Komisija prieš Lenkiją“ 150 punktas, Infoplex praktika, žiūrėta 2021 m. lapkričio 22 d., <https://www.infoplex.lt/teise/default.aspx?id=1919&crd=93945>, CURIA praktika, <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=244185&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=708266>.

lapkričio 19 d. sprendime A. K. ir kt. (drausmės bylų kolegijos nepriklausomumas)⁶³. ESTT padarė išvadą, kad pritaikius laikinąsias apsaugos priemones žala bet kuriuo atveju bus mažesnė negu būtų padaryta drausmės bylų kolegijai, kuri iš pirmo žvilgsnio gali stokoti nepriklausomumo ir nešališkumo toliau nagrinėdama bylas⁶⁴.

ESTT generalinis advokatas aptariamoje byloje 2021 m. gegužės 6 d. pateikė išvadą, kad minėtų Lenkijos įstatymų nuostatos, kurios įtvirtina, jog teismų sprendimų turinys gali būti laikomas drausmės pažeidimu, taip pat susijusios su teisėjų drausmės bylų nagrinėjimu, kai, be kita ko, neužtikrinama, kad jas nagrinėtų nepriklausoma ir nešališka drausmės bylų kolegija, prieštarauja ES teisei⁶⁵.

ESTT teismas 2021 m. liepos 15 d. sprendime byloje Nr. C-791/19 konstatavo, kad nauja Lenkijos Respublikos tvarka patraukti teisėją drausminėn atsakomybėn prieštarauja ESS 19 straipsnio 1 daliai⁶⁶ ir pažeidžia teismų nepriklausomumo principą. ESTT taip pat konstatavo įstatyminių nuostatų formuluočių ydingumą dėl jų turinio skirtingumo. Tam, kad būtų pagrindas Aukščiausiojo Teismo teisėjui taikyti drausminę atsakomybę, turi būti konstatuotas „akivaizdus teisės normų pažeidimas“, o visų kitų bendrosios kompetencijos teisėjų atžvilgiu „ne tik akivaizdus, tačiau ir šiurkštus teisės normos pažeidimas“⁶⁷. ESTT vertinimu, tokios įstatymų nuostatų formuluotės neatitinka aiškumo ir tikslumo reikalavimų. Tokiu atveju neapsaugoma, kad drausminė atsakomybė teisėjui galėtų būtų taikoma išimtinai tik už neteisėną sprendimą, kurio turinį lėmė tyčinis ir nesąžiningas teisėjo elgesys ar didelis jo neat-sargumas ir pan.⁶⁸, ir tai sukėlė realias neigiamas teisinės pasekmes.

Svarbu nurodyti, kad nepaisant pirmiau aptartų laikinųjų apsaugos priemonių taikymo drausmės bylų kolegijos atžvilgiu, ši kolegija toliau nagrinėjo drausmės bylas teisėjams⁶⁹, taip pat toliau aptariamą drausmės bylą Nr. II DO 1/20 Olštyno apylinkės teismo (*Sąd Rejonowy w Olsztynie*) teisėjo Paweła Juszczyznyo atžvilgiu.

63 „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2019 m. lapkričio 19 d. sprendimas byloje A. K. ir kiti v. Lenkijos Aukščiausiasis teismas (drausmės bylų kolegijos nepriklausomumas) (Nr. C-585/18, 624/18 ir C-625/18)“, *supra note*, 51.

64 „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2020 m. balandžio 8 d. nutartis byloje Komisija prieš Lenkiją (Nr. C-791/19)“, CURIA praktika, žiūrėta 2021 m. lapkričio 21 d., [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/GA/TXT/?uri=CELEX:62019CO0791\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/GA/TXT/?uri=CELEX:62019CO0791(01)).

65 2021 m. gegužės 6 d. generalinio advokato Evgeni Tanchev išvada byloje Nr. C-791/19, Komisija prieš Lenkiją, CURIA praktikas“, žiūrėta 2021 m. gruodžio 2 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:62019CC0791&rid=1>.

66 T. y. kad valstybės narės numato teisių gynimo priemones, būtinas užtikrinant veiksmingą teisminę apsaugą Sąjungos teisei priklausančiose srityse.

67 „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (didžioji kolegija) 2021 m. liepos 15 d. sprendimo byloje Nr. C-791/19 Komisija prieš Lenkiją“, *supra note*, 58: 144 punktai.

68 *Ibid.*, 141 punktai.

69 Pech, *supra note*, 7: 154; „Orzecznictwo Sądów Najwyższego Izba Dyscyplinarna“ Nr. 1/2020, Nr. 2/2020“, http://www.sn.pl/orzecznictwo/SiteAssets/Lists/Zbior_orzeczen_ID/AllItems/Orzecznictwo%20SNID%202020-1.pdf, „Sąd Najwyższy: baza orzeczeń 2019–2021“, žiūrėta 2021 m. lapkričio 22 d., http://www.sn.pl/orzecznictwo/SitePages/Baza_orzeczen.aspx?Trasc=1I%20DSK%208/18.

Siekiant atskleisti drausmės bylų kolegijos praktinę veiklą, kuri susijusi su teisėjų akivaizdžių ir (arba) šiuurkščių materialinės ar procesinės teisės normos aiškinimu ir (arba) taikymu, kai tai yra pagrindas teisėjo elgesį vertinti kaip drausminį pažeidimą ir taikyti jam drausmines nuobaudas, nurodytina ESTT 2021 m. liepos 15 d. sprendime byloje Nr. C-791/19 aptarta drausmės byla. Drausmės bylų kolegija 2020 m. vasario 4 d. procesiniu sprendimu (lenk. *uchwała*) byloje Nr. II DO 1/20 nusprendė nušalinti pirmosios instancijos teismo teisėją P. Juszcyszyną nuo pareigų dėl pradėtos drausminės atsakomybės procedūros, o jo atlyginimas buvo sumažintas 40 proc. (apie drausmės bylos išnagrinėjimą duomenų nėra)⁷⁰.

Drausmės bylų kolegija konstatavo, kad tokias prevencines drausmines priemones taikyti buvo būtina, nes socialinė teisėjų užduotis – taikyti teisę vykdam teisingumą ir priimant sprendimus, tačiau ne tirti kitų institucinių organų skyrimo teisėtumą, nes šiuo atveju tai buvo prezidento prerogatyva. Teisėjas, priimdamas nutartį dėl įrodymų, susijusių su teisėjų skyrimu, išreikalavimu, viršijo savo įgaliojimus pažeisdamas 2009 m. Lenkijos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – CPK) 248 straipsnį, kuriame įtvirtinta kiekvieno pareiga teismo pareikalavimu pateikti rašytinius įrodymus. Be to, drausmės bylų komisijos vertinimu, teisėjas taip pat pažeidė Konstitucijos nuostatas, susijusias su prezidento prerogatyva skirti teisėjus, t. y. kad teisėjus skiria prezidentas Nacionalinės teismų tarybos prašymu neribotam laikui (Konstitucijos 144 straipsnio 3 dalies 17 punktas, Konstitucijos 179 straipsnis, kartu Konstitucijos 2 straipsnis, kuriame įtvirtinta, kad Lenkijos Respublika – demokratinė teisinė valstybė, įgyvendinanti socialinio teisingumo principus), be to, peržengė įstatymų ribas ir taip viršydamas savo kompetencijas vykdė teisingumą (Konstitucijos 175 straipsnio 1 dalis, kartu Konstitucijos 7 straipsnis, kuriame įtvirtinta, kad valstybės institucijos veikia įstatymų pagrindu ir neperžengdamos įstatymų). Pažeidimo reikšmė tokia, kad tai itin blogas pavyzdys kitiems teisėjams menkinant valstybės vadovo įgaliojimus. Šias išvadas drausmės bylų kolegija padarė įvertinusi teisėjo procesinį elgesį, kai jis nagrinėjo bylą. Teisėjas, nagrinėdamas bylą ir rinkdamas įrodymus, kreipėsi į parlamentą prašydamas pateikti sąrašą asmenų, kurie išrinko kandidatus į Nacionalinę teismų tarybą [taip pat naujai performuota politizuota institucija], renkančią Lenkijos teisėjus, pateikimo⁷¹. Šis pareiginis pažeidimas nustatytas apeliacine tvarka sprendžiant šio teisėjo galutinio procesinio dokumento pagrįstumą ir teisėtumą, konstatuojant, kad sprendimas rinkti įrodymus buvo priimtas nesant teisinio pagrindo⁷². ESTT pirmiau aptartame sprendime byloje Nr. C-791/19 konstatavo, kad iš šio drausmės bylų kolegijos sprendimo spręstina, jog teisėjas iš esmės gali būti pripa-

70 Pech, *supra note*, 7: 154; „Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Dyscyplinarna“ Nr. 1/2020, Nr. 2/2020“, http://www.sn.pl/orzecznictwo/SiteAssets/Lists/Zbior_orzeczen_ID/AllItems/Orzecznictwo%20SNID%202020-1.pdf, „Sąd Najwyższy: baza orzeczeń 2019–2021“, žiūrėta 2021 m. lapkričio 22 d., http://www.sn.pl/orzecznictwo/SitePages/Baza_orzeczen.aspx?Tresc=II%20DSK%208/18.

71 „Sąd Najwyższy: baza orzeczeń 2019–2021“, *supra note*, 65.

72 „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (didžioji kolegija) 2021 m. liepos 15 d. sprendimas byloje Nr. C-791/19 Komisija prieš Lenkiją“, *supra note*, 58: 126 punktas.

žintas padaręs drausmės pažeidimą pagal Bendrosios kompetencijos teismų santvarkos įstatymo 107 straipsnio 1 dalį, kad padarė akivaizdų ir šurkštų teisės pažeidimą dėl to, kad jis pareikalavo Seimo pateikti dokumentus, susijusius su naujos sudėties Nacionalinės teismų tarybos narių skyrimo procesu⁷³.

Atkreiptinas dėmesys, kad drausmės bylų kolegijos veiklos laikotarpiu inicijuota virš 1 000 drausmės bylų, tačiau tik apie 7 proc. bylų baigėsi drausmės bylos iškėlimu ir drausminės nuobaudos paskyrimu⁷⁴. Pritartina tam, kad tokia situacija, kai pradedama daug drausmės bylų ir tik nedaugelis jų baigiasi drausmės bylos iškėlimu, ir kuriose procesas baigėsi drausminės nuobaudos paskyrimu, gali sukelti dvejonių dėl tikrųjų tokių tyrimų priežasčių. Tuo labiau kai vienas iš drausminės bylos teisėjui inicijavimo subjektų – teisingumo ministras, kuris kartu yra ir generalinis prokuroras⁷⁵. Tokiu atveju susiklosto situacija, kad ta pati valdančioji partija, kuri skiria visuomeninius teisėjus (teismų tarėjus) į drausmės bylų kolegiją, nes ši teisė, kaip jau minėta, patikėta parlamentui, turi teisę per teisingumo ministrą taip pat inicijuoti ir drausmės bylą teisėjui. Negana to, vykdyti teisėjų atžvilgiu baudžiamąjį persekiojimą per generalinį prokurorą, kuriam pavaldūs visi kiti prokurorai, nes, kaip minėta, teisingumo ministras ir generalinis prokuroras yra tas pats valdančiajai partijai priklausantis asmuo. Ši situacija aiškiai veikia drausmės bylų kolegijos nepriklausomumą ir nuo vykdomosios valdžios⁷⁶. Ir tai, be abejo, neatitinka Tarybos Ministrų komiteto patvirtintų Rekomendacijų, kad savivaldos institucija, priimanti sprendimus dėl teisėjų atrankos ir karjeros, atitinkamai teisėjų drausminės atsakomybės klausimais, turi būti nepriklausoma nuo vykdomosios ir įstatymų leidžiamosios valdžių⁷⁷.

Svarbu pabrėžti ir tai, kad, nepaisant pirmiau aptartų laikinųjų apsaugos priemonių taikymo drausmės bylų kolegijos atžvilgiu, ši kolegija ne tik toliau nagrinėjo drausmės bylas teisėjams, tačiau ir vykdė kitą savo funkciją, t. y. priiminėjo sprendimus bylose dėl drausmės pažeidimų, turinčių tyčinės nusikalstamos veikos, už kurią prokuratūra gali pradėti baudžiamąjį persekiojimą, požymių⁷⁸. Drausmės bylų kolegija šiais savo įgaliojimais, kurie iš esmės lėmė teisėjų imuniteto nuo baudžiamojo persekiojimo panaikinimą, naudojosi todėl, kad ESTT nutartyje nebuvo konkrečių nurodymų dėl kitų šios kolegijos taikomų procedūrų. Išimtinai buvo pasisakyta tik dėl drausminės atsakomybės teisėjų atžvilgiu taikymo⁷⁹. Todėl kai kurių teisėjų atžvilgiu

73 „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (didžioji kolegija) 2021 m. liepos 15 d. sprendimas byloje Nr. C-791/19 Komisija prieš Lenkiją“, *supra note*, 58: 151 punktas.

74 Pech, *supra note*, 7; „Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Dyscyplinarna“, „Sąd Najwyższy: Baza orzeczeń 2019–2021“, *supra nota*: 65.

75 Pech, *supra note*, 7: 147.

76 *Ibid*; „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (didžioji kolegija) 2021 m. liepos 15 d. sprendimas byloje Nr. C-791/19 Komisija prieš Lenkiją“, *supra note*, 58: 71 punktas.

77 „Europos Tarybos Ministrų Komiteto 2010 m. lapkričio 17 d. rekomendacijos „Teisėjai: nepriklausomumas, veiksmingumas ir atsakomybė“ Nr. CM/Rec (2010)“, *supra note*, 38: 46 punktas.

78 Pech, „*supra note*“, 7: 154; „Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Dyscyplinarna“, *supra note*, 65.

79 Bodnar, *supra note*, 10: 1069; „Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Dyscyplinarna“, *supra note*, 65.

buvo pradėtos procedūros dėl jų imuniteto panaikinimo⁸⁰ siekiant persekioti už nusikalstamos veikos padarymą. Tačiau pritartina tam, kad komisijos kompetencija spręsti teisėjų teisinio imuniteto bylas yra platesnio pobūdžio, todėl ESTT sustabdžius komisijos veiklą siauresniu aspektu, t. y. dėl drausmės bylų nagrinėjimo teisėjams, *inter alia*, ji neturėjo vykdyti ir aptariamą veiklą, kai ja siekiama atimti teisėjo imunitetą norint pradėti baudžiamąjį procesą. Tokiu atveju drausmės bylų kolegija gali nušalinti teisėją nuo pareigų ir sumažinti jo atlyginimą nuo 25 iki 50 proc.⁸¹ Dažniausiai tokie procesai trunka ilgai ir sukelia teisėjams ilgalaikių neigiamų pasekmių.

Pirmieji teisėjai, kurie yra realiai Lenkijoje susiję su vykdoma teismų reforma ir drausmės bylų kolegijos teise panaikinti teisėjo imunitetą bei leisti patraukti baudžiamojon atsakomybėn, buvo Igoris Tuleya ir Beata Morawiec. I. Tuleya buvo pats pirmasis teisėjas, kuriam prokuratūra 2020 m. vasario 14 d. paprašė panaikinti baudžiamosios atsakomybės imunitetą. Prokuratūra buvo nutraukusi ikiteisminį tyrimą, pradėtą dėl Seime vykusio balsavimo dėl biudžeto įstatymo pažeidimų. Tačiau teisėjas patenkino skundą ir įpareigojo prokurorą tęsti ikiteisminį tyrimą dėl įtariamų pažeidimų balsuojant dėl įstatymo. Teisėjas, prieš tai pasikonsultavęs su parlamentarų atstovais ir prokuroru, kurie viešam teismo procesui neprieštaravo, žiniasklaidos atstovams leido dalyvauti 2017 m. gruodžio 18 d. teismo posėdyje paskelbiant procesinį sprendimą, kuriame žodžiu buvo paaiškinti motyvai. Teismo posėdyje dalyvavo ir prokuroras, kuris prieštaravimų dėl to nereiškė. Tačiau teisėjui paskelbus procesinį sprendimą, prokuroras inicijavo ikiteisminį tyrimą teisėjui, kuris neteisėtai atskleidė ikiteisminio tyrimo informaciją⁸².

Prokuroras kreipėsi į drausmės bylų kolegiją prašydamas panaikinti imunitetą, siekdamas pripažinti teisėją kaltu padarius nusikalstamą veiką, teigdamas, kad „2017 m. gruodžio 18 d. teismo posėdžio metu, kaip valstybės pareigūnas, teisėjas viešai nevykdė savo tarnybinių pareigų, kylančių iš Lenkijos Respublikos baudžiamosio proceso kodekso (toliau – BPK) 2 straipsnio 1 dalies 2 punkto ir 297 straipsnio 1 dalies 1, 2, 4 ir 5 punktų, taip pat Lenkijos Respublikos baudžiamosio kodekso (toliau – BK) 241 straipsnio 1 dalies ir viršijo savo įgaliojimus pagal BPK 95b straipsnio 1 dalį, BPK 329 straipsnio 1 dalį ir BPK 357 straipsnio 1 dalį bei BPK 241 straipsnio 1 dalies 1 punktą, nes jis leido žiniasklaidos atstovams su vaizdu įrašyti teismo posėdį byloje Nr. VIII Kp 1335/17 ir tokiu būdu paskelbdamas sprendimą be teisėtai reikalaujamo įgaliojimo asmens sutikimo atskleidė pašaliniam asmeniui ikiteisminio tyrimo informaciją. Teisėjas yra kaltinamas, kad jis atlikdamas savo tarnybines pareigas,

80 European Commission Staff working document „2020 Rule of Law Report Country Chapter on the rule of law situation in Poland“ (2020 m. rugsėjo 30 d.), žiūrėta 2021 m. lapkričio 21 d., https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/pl_rol_country_chapter.pdf.

81 Pech, *supra note*, 7: 158–159.

82 „European Court of Human Rights statement of fact“, byloje Tuleya v. Poland, žiūrėta 2021 m. gruodžio 3 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-211374%22%5D%7D>}; „American Bar Association Center for Human Rights“, *supra note*, 54: 1–2, 6–7, 13.

veikė pažeisdamas viešąjį interesą, ir padarė nusikaltimą, numatytą BK 231 straipsnio 1 dalyje kartu su 266 straipsnio 1 dalimi ir BK 241 straipsnio 1 dalyje kartu su BK 11 straipsnio 2 dalimi⁸³. Už šias veikas gresia laisvės atėmimas iki trejų metų⁸³.

Drausmės bylų kolegija, sudaryta iš vieno teisėjo, 2020 m. birželio 9 d. nutarimu atmetė prokuroro pareiškimą, nurodžiusi, kad įtarimai, jog padaryta nusikalstama veika, nėra pagrįsti. Drausmės bylų kolegija, kurią sudarė du teisėjai ir vienas visuomeninis teisėjas (teismų tarėjas), apeliacine tvarka išnagrinėjo prokuroro skundą ir 2020 m. birželio 9 d. nutarimu iš dalies jį patenkino. Teisėjo imunitetas buvo panaikintas įtariant jį padarius nusikaltimą veiką: neteisėtas ikiteisminio tyrimo informacijos atskleidimas be leidimo, kol ji nebuvo paskelbta teisme (BK 241 straipsnio 1 dalis). Drausmės kolegija nušalino teisėją nuo pareigų ir 25 proc. sumažino jo atlyginimą nušalinimo laikotarpiu. Dėl to prokurorui atsirado galimybė teisėjui pareikšti baudžiamąjį kaltinimą. Varšuvos apygardos teismas, kuriam teisėjas dirbo, nedelsdamas įvykdė sprendimą dėl pareiškėjo nušalinimo⁸⁴. Šis drausmės bylų kolegijos sprendimas galutinis ir neskundžiamas, todėl teisėjas vis dar yra nušalintas nuo pareigų ir jam sumažintas atlyginimas⁸⁵. Lenkijos Respublikos atžvilgiu teisėjas I. Tuleya yra inicijavęs teisminį procesą Europos Žmogaus Teisių Teisme⁸⁶.

Priešinga situacija susiklostė teisėjos B. Morawiec atžvilgiu, kurios imunitetas buvo panaikintas įtariant ją korupcija, tačiau 2021 m. birželio 7 d. byla buvo išnagrinėta jos naudai, todėl teisėja buvo grąžinta į pareigas⁸⁷. Atkreiptinas dėmesys, kad visi aptarti teisėjai viešai kritikavo naująją teismų reformą ir ragino laikytis teisinės valstybės principo ir išsaugoti teismų nepriklausomumą. Be to, 2020 m. spalio mėn. drausmės bylų kolegija išnagrinėjo dar mažiausiai du prokuroro prašymus panaikinti teisėjo imunitetą⁸⁸. Pabrėžtina, kad būtent siekiant teismų nepriklausomumo užtikrinimo yra nustatoma, be kita ko, socialinių garantijų sistema, į kurią patenka ne tik teisėjo kadencija, darbo užmokestis, teisėjo pensija ir kt., tačiau ir imunitetas. Neabejotina, kad pagrindinis nepriklausomos teismų sistemos komponentas yra teisėjų imunitetas nuo baudžiamojo persekiojimo už teismo sprendimus.

Nors esama Lenkijos teisminė sistema, kuri buvo pakeista dėl teismų reformos (vadinamos „Muzzle Law“), neatitinka konstitucinių, ES ar kitų tarptautinių standartų, teismų nepriklausomumo mažinimo procesas Lenkijoje dar nesibaigė⁸⁹. Pastebėtina, kad nors teisinės valstybės doktrina per daug amžių vystėsi palaiptiesniui ir

83 „American Bar Association Center for Human Rights“, *supra note*, 54.

84 „European Court of Human Rights statement of fact“, *supra note*, 78.

85 *Ibid*, 10–11.

86 Bodnar, *supra note*, 10: 1082. EŽTT jau pranešė apie teisėjo I. Tuleya bylą prieš Lenkijos vyriausybę (Tuleya prieš Lenkiją, Application Nr. 21181/19, <https://eulawlive.com/app/uploads/notification-of-the-application-tuleya-v-poland-no-2-judicial-independence-1-2.pdf>).

87 Bodnar, *supra note*, 10: 1069–1070, 1082.

88 „American Bar Association Center for Human Rights“, *op. cit.*, 6–7.

89 Bodnar, *supra note*, 10: 1071.

skirtingose valstybėse jos turinys vis skiriasi, galima nurodyti jos bendrą šerdį. Visų pirma, joje yra užfiksuota lygybė prieš įstatymą; antra, valdžių padalijimas ir atskyrimas, kuris pabrėžia teismų nepriklausomumą⁹⁰. Teisinės valstybės principais pagrįstos sistemos išsaugojimas šiandien yra praktiškai neabejotina valstybių pareiga, aiškiai įtvirtinta daugelyje tarptautinių teisės aktų ir taip sudaranti vieną iš tarptautinės teisės bendrųjų principų. Tačiau net ir XXI amžiuje ne visose ES valstybėse, kaip matyti, pavyksta įgyvendinti pamatinę konstitucinę teisinės valstybės principą siekiant užtikrinti, kad teismai teisingumą vykdytų nepriklausomai nuo įstatymų leidžiamosios ir vykdomosios valdžių.

Apibendrinant darytina išvada, kad Lenkijos teismų sistema atsidūrė kryžkelėje ir susidūrė su precedento neturinčiu iššūkiu savo egzistavimui nepriklausomos valdžios šakos pavidalu. Lenkijoje susiklosčiusi situacija yra tokia, kad teisėjo likimą sprendžia Aukščiausiasis Teismas, kuriame veikia visuomeniniai teisėjai (teismų tarėjai), išrinkti politinės jėgos. Tokios sudėties kolegijos teisėjui gali būti iškelta drausmės byla, o griežčiausia bausmė – atleidimas iš teisėjo pareigų. Svarbu yra tai, kad šios situacijos kol kas nepavyksta suvaldyti ir ES institucijoms, tokioms kaip Europos Komisija ar ESTT, nors šiuo aspektu veikiama aktyviai.

Išvados

Akcentuotina, kad nuo 2015 m. spalio mėn. Lenkijos Respublikoje pradėjus įgyvendinti teisėkūros reformą, iš dalies buvo pakeistas Aukščiausiojo Teismo įstatymas. Šie pakeitimai lėmė, kad visuomeniniai teisėjai (teismų tarėjai) buvo įtraukti nagrinėti bendrosios kompetencijos teismų, taip pat ir Aukščiausiojo Teismo, teisėjų drausmės bylas. Visuomeniniai teisėjai (teismų tarėjai) yra renkami įstatymų leidžiamosios valdžios, be kita ko, trumpam laikui, o tai sudaro sąlygas šiai valdžiai paveikti teisminę valdžią, tada neužtikrinamas teismų nepriklausomumas. Kita vertus, vienas iš drausminės bylos teisėjui inicijavimo subjektų – teisingumo ministras, kuris yra ir generalinis prokuroras. Vadinasi, ta pati valdančioji partija, kuri iš esmės ir skiria visuomeninius teisėjus (teismų tarėjus) į šią kolegiją, turi teisę ne tik inicijuoti drausmės bylą teisėjui, tačiau vykdyti teisėjų atžvilgiu baudžiamąjį persekiojimą. Akivaizdu, kad tokiu atveju drausmės bylą kolegija nėra nepriklausoma taip pat ir nuo vykdomosios valdžios.

Kita vertus, visuomeniniai teisėjai (teismų tarėjai), kurie neturi teisinio išsilavinimo, turi teisę vertinti bendrosios kompetencijos teisėjų, taip pat ir Aukščiausiojo Teismo, priimtų procesinių sprendimų turinį, o kolegijai nustačius akivaizdų ir

90 Dietmar von der Pfordten, *On the Foundations of the Rule of Law and the Principle of the Legal State/Rechtsstaat* (Šveicarija: Springer, 2014), 15; Martin Loughlin, „The rule of law in European jurisprudence“, „Venecijos Komisijos tyrimas 512/2009, CLD-DEM(2009)006“, Venice Commission, žiūrėta 2021 m. balandžio 28 d., [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-DEM\(2009\)006-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-DEM(2009)006-e).

(arba) šiurkštų, kad ir vienkartinį, teisės normos pažeidimą, taikyti drausminę atsakomybę. Be to, šiems asmenims nenumačius imuniteto nuo baudžiamojo persekiojimo, ne tik pažeidžiamas teisėjų vienodo teisinio statuso principas, tačiau ir teisėjo, kurio atžvilgiu pradėtas drausminis procesas, teisės ir teisėti interesai. Visuomeninis teisėjas (teismų tarėjas), nevykstantis tam tikrų nurodytų, gali būti priverstas tai daryti inicijuojant ar grasinant inicijuoti baudžiamąjį persekiojimą jo atžvilgiu. Tokia situacija yra nesuderinama su teisėjo išoriniu nepriklausomumu.

Pabrėžtina, jog Europos Komisija, nustačiusi, kad tokia drausminio poveikio priemonių teisėjams taikymo sistema yra nesuderinama su ES teise, kreipėsi į ESTT teismą, kuris, jos prašymu, suspendavo drausmės bylų kolegijos veiklą, tačiau, nepaisant to, ji toliau buvo tęsiama. Komisija ne tik nagrinėjo drausmės bylas teisėjams, tačiau ir bylas, susijusias su teisėjų teisinio imuniteto panaikinimu traktuodama, kad šios veiklos teismas nesustabdė. Tačiau akivaizdu, kad ši veikla yra platesnio pobūdžio, turinti žymiai rimtesnių pasekmių teisėjams, nes, panaikinus imunitetą ir pradėjus baudžiamąjį persekiojimą, jie neapibrėžtam ir ilgam laikui yra nušalinami nuo pareigų ir netenka dalies atlyginimo. Pastebėtina, kad visi teisėjai, prieš kuriuos drausmės kolegija ėmėsi tam tikrų veiksmų, viešai kritikavo naująją teismų reformą ir ragino laikytis teisinės valstybės principo ir išsaugoti teismų nepriklausomumą. Paminėtina, kad ESTT bylą išnagrinėjęs iš esmės konstatavo, kad nauja Lenkijos Respublikos tvarka patraukti teisėją drausminėn atsakomybėn prieštarauja ES teisei ir pažeidžia teismų nepriklausomumo principą.

LAY JUDGES IN THE DISCIPLINARY CHAMBER OF THE POLISH SUPREME COURT: DISCIPLINARY SANCTIONS TO JUDGES

Simona Dementavičienė

Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary. *Since 2015, the Republic of Poland has been facing serious challenges to the constitutional order of a democratic state governed by the rule of law, which is based on the principle of the separation of powers and their balance. The highest representative body of the nation – the parliament, elected by universal suffrage – adopted amendments to the law that significantly affected one of the three elements of the principle of distribution of powers, i.e., the separation of powers and independence. Despite the help of international organizations, the process of change regarding the independence of the judiciary in the Republic of Poland has not stopped. This article analyses the procedure and powers of the Disciplinary Chamber of the Polish Supreme Court, which has led to one of the main disputes between Polish and European Union institutions, involving the*

European Commission and the Court of Justice of the European Union. International resistance to non-democratic processes related to the application of disciplinary liability to judges is reviewed, and the practical functioning of the Disciplinary Board is analysed – including, among other things, public lay judges elected by the parliament.

Keywords: *The Disciplinary Chamber of the Polish Supreme Court, disciplinary liability, judges, lay judges (mixed tribunal), judicial independence, European Commission, the Court of Justice of the European Union.*

Simona Dementavičienė, Mykolo Romerio universiteto Teisės mokyklos Viešosios teisės instituto doktorantė, Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų teisėja. Mokslinių tyrimų kryptys: konstitucinė teisė, lyginamoji konstitucinė teisė, visuomenės dalyvavimas vykdant teisingumą, Europos Sąjungos teisės ir nacionalinės teisės sąveika.

Simona Dementavičienė, PhD student at the Institute of Public Law at Mykolas Romeris University School of Law, judge at Kaunas Chamber of Kaunas District Court. Research interests: constitutional law, comparative constitutional law, public (lay) participation in the administration of justice, interaction between European Union law and national law.